

IMPACTUL POLITICILOR ECONOMICE ASUPRA DATORIEI PUBLICE**Igor ENICOV, Lina TELEUCĂ****Catedra Finanțe și Bănci***Catedra Teoria Economică și Metodologia Cercetării*

When a lot of specialists left the traditional idea according to which the public budget should be balanced each year..., the first idea that occurred to the specialists in finance was the budget balance should be performed within the economic cycle.

Una dintre problemele-cheie ale dezvoltării social-economice a țării este reducerea justificată a datoriei publice de stat. Datoriile publice apar, de regulă, după anumite situații extreme: războaie, inundații, ani secetoși, prăbușirea sistemelor economice etc. Datoriile de stat pot fi justificate în anumite condiții, însă ele pot apărea și ca o consecință a unor decizii economice neadecvate situațiilor create. Datoria de stat este un medicament cu care societatea se poate trata sau se poate intoxica. Republica Moldova, fiind o țară fără experiența necesară în acest domeniu, pe parcursul anilor 1990-2008 a acceptat datorii publice în situația când trebuia să le respingă, și invers, a respins astfel de datorii când trebuia să le accepte.

În acest concept, pentru Republica Moldova abordările științifico-practice ale datoriei publice sunt mai mult decât stringente. Reducerea datoriei publice a Republicii Moldova va contribui la creșterea economică, la majorarea salariilor, la creșterea achizițiilor guvernamentale. În consecință, salariile majore și achizițiile guvernamentale contribuie exponențial la creșterea PIB. Problema va rămâne actuală și după ce Republica Moldova va reuși să se elibereze de datoria de stat. Autoritățile trebuie să fie dotate cu politici economice orientate spre acceptarea sau respingerea datoriei publice. Pornind de la cele expuse, concluzionăm că tema propusă pentru investigații este actuală.

Introducerea monedei naționale în noiembrie 1993 a semnat o nouă perioadă în evoluția sistemului financiar-bancar al Republicii Moldova. Datoriile externe ale Republicii Moldova erau nule, însă și rezervele valutare erau nule. Țara trebuia să-și desfășoare comerțul exterior pentru a crea propriile rezerve valutare și propriul sistem financiar-bancar.

Stabilitatea monedei naționale depinde, în cele din urmă, de „sănătatea” economiei naționale. Pentru a nu avea probleme cu datoriile publice (interne și externe), puterea valutei naționale poate crește concomitent cu prosperarea economică, adică cu sporul continuu al Produsului Național. Cu declinul economic, cel mai substanțial în cadrul ex-URSS, stabilitatea relativă a cursului de schimb pe parcursul primilor 5 ani (de la 3,85 la 4,5 lei pentru un dolar) a fost menținută de BNM pe împrumuturile de la Fondul Monetar Internațional și emisie. O așa politică monetară a creat impresia „stabilității” economice ce se califică drept mare „succes” al tranziției.

Menținerea forțată și nejustificată a stabilității monetare („monetarism moldovenesc”) și a ratei de schimb s-a soldat cu pierderi mari fără careva efecte reale pentru economie. Mai mult ca atât, o așa politică monetară încuraja importul masiv și descuraja exportul. Indundarea pieței naționale cu produse ieftine și de calitate îndoielnică (termen depășit de păstrare, tipuri învechite etc.), creșterea fabuloasă a economiei tenebre au creat o situație favorabilă de scoatere a valorilor din țară. Cu deprecierea rublei rusești în mari proporții, a monedei Ucrainei între ani 1992-1996, a leului românesc s-au produs pagube substanțiale și în Republica Moldova.

Stabilitatea monetară a fost, deci, posibilă în condițiile economiei naționale prin susținere financiară din partea instituțiilor internaționale și a guvernelor unor țări. De rând cu aceasta, controlul masei monetare de către BNM asigură un echilibru economic al economiei naționale prin excedentul extern datorită intrărilor financiare masive în formă de împrumuturi.

Masa monetară în lei moldovenești avea acoperire prin rezerve valutare în moneda străină (preponderent dolari), precum și prin bunuri procurate din credite străine. Astfel, se pune baza unei economii falimentare, unde creditele se utilizau pentru consum și nu pentru investiții. În temei, creditele au fost destinate finanțării importului de gaze, benzină, cereale, medicamente, utilaje pentru agricultură și industrie. Beneficiari de credite au fost: sistemul energetic – 32% , bugetul – 30% , agricultura – 19% , medicina – 3% , alte domenii – 16%.

Pentru promovarea reformelor practic nu se făcea nimic, deoarece creditele oferite relansării economiei nu erau utilizate ca investiții în sectorul de producție. Din suma totală a creditelor primite pentru re tehnologizarea și modernizarea întreprinderilor numai 9% au fost utilizate pentru investiții, în rest – pentru consum.

În baza fluxurilor financiare externe anual se efectua emisia monedei naționale în proporții mari. Acope rirea prin valută străină permitea BNM să preîntâmpine efectele inflaționiste. Emisia monedei naționale era utilizată pentru creditarea curentă a băncilor comerciale. Băncile comerciale utilizau aceste resurse în mod speculativ în sfera comercială, deoarece creditele erau inaccesibile pentru agenții economici din sectorul real.

Irosirea creditelor externe spre consum nu a pus baza creșterii economice ca posibilitate de rambursare a datoriilor și de acumulare a resurselor proprii pentru dezvoltare. Apogeul deservirii datoriei externe enorme a devenit devalorizarea leului după perioada de stabilitate monetară menținută artificial de BNM. Plățile pentru deservirea datoriei externe au atins ponderea de circa 80% din bugetul de stat. În 1998 această cotă era de 43,8%.

În situația când sectorul real al economiei nu mai reprezenta nici un sprijin pentru stabilitatea monetară, când statul are o insuficiență de active valutare, posibilitățile pentru o politică monetară de ocrotire a valutei naționale și de nepermițere a deprecierei ei bruște (prăbușirii) sunt destul de limitate.

Devalorizarea valutei naționale în condițiile declinului economic a declanșat o serie de fenomene negative în plan economic, politic, ecologic, social. Răspândirea rapidă a afacerilor ilicite ce compun economia subte rană, corupția, amplificarea enormă a tot felul de intermediari în vânzări și revânzări ale produselor contra făcute, epuizarea resurselor de producție și scumpirea lor au lovit, prin majorarea prețurilor, asupra securității umane și a statului.

Impactul economic al acestor fenomene se manifestă în creșterea costurilor tranzacționale, îndeosebi în micul antreprenariat, ce duce la scăderea competitivității produselor și serviciilor. Această povară de costuri determină, direct sau indirect, creșterea rapidă a prețurilor de consum și reducerea la zero a tuturor majorărilor de venituri ale populației.

De rând cu inflația ofertei (creșterea coșului minim de cumpărări ale producătorului), are loc inflația cererii. Creșterea prețurilor la produsele alimentare și îmbrăcăminte, a tarifelor pentru serviciile comunale, energia electrică și termică a impus populația să reducă consumul individual.

Liberalizarea prețurilor a declanșat o diferențiere enormă a populației după venit, când s-a făcut o redistribuire masivă a averii între diferite grupuri sociale ale populației: de la cei ce au o dobândă fixă nominală (conturi de economii, hârtii de valoare, imobile etc.) către cei ce au factorii pe dobânzi, fixate nominal (debitori). S-au activizat speculanții, excrocii, mituitorii și alți afaceriști, care se folosesc de situația dificilă pentru a se pricopsi cu venituri ilicite.

Laureatul Premiului Nobel Ronald H. Coase, prin concluziile sale, demonstrează că cele mai eficiente sunt acele instituții care cer mai puține surse din buget, iar „regulile de joc” în sistemul economic contemporan sunt determinate de dreptul de proprietate. Chiar și teoria costurilor tranzacționale, cunoscută ca teorema lui Coase, a pornit de la ideile lui Pigou despre „eșecurile pieței”, chemând statul la „corectarea ” eșecurilor pieței prin metode de dirijare și reglare economică directă.

J. Stigler, reformulând „teorema lui Coase”, a afirmat că costurile private se vor egala cu cele publice numai în cazul concurenței perfecte, iar într-o economie de piață ideală se va obține un efect maxim din resursele disponibile fără amestecul statului. Însă, în lumea reală cel mai perfect sistem economic nu corespunde calculelor teoretice.

De rând cu problemele producerii bunurilor publice, asigurării echității sociale, prin distribuția și redistribuția veniturilor, menținerea stabilității și creșterii economice, statul are ca funcție majoră minimizarea costurilor tranzacționale. Anume asumându-și întreținerea bunurilor sociale statul rezolvă sarcina minimizării costurilor tranzacționale, deoarece ele prezintă principalul factor de presiune asupra bugetului național și de acumulare a datoriei interne în țară.

Problema primordială în Republica Moldova, care afectează deviza de cheltuieli bugetare și provoacă creșterea datoriei interne de stat, se răsfrânge inevitabil și asupra stării datoriei externe a țării și asupra onorării obligațiilor de deservire a ei, reprezentând povara economică. Deoarece partea covârșitoare a resurselor de stat se acumulează din impozite de la populație și agenți economici, povara datoriei de stat o duce populația țării.

Astfel, datoria publică reprezintă totalitatea obligațiilor bănești, sub formă de obligațiuni și rente existente la un moment dat, ce revine statului, administrației locale, financiare și de credit, în urma lansării unor împru-

muturi interne sau externe. Deci, datoria publică constă, de regulă, din emisia titlurilor de credit ale statului, iar datoria publică externă reprezintă suma împrumuturilor contractate de stat cu alte state sau institute financiare internaționale și nerambusate, exprimate în valută liberă.

Intensificarea proceselor internaționalizării vieții economice este urmată de extinderea creditului internațional. Multe țări, recurgând la mobilizarea resurselor financiare prin atragerea capitalurilor monetare libere de peste hotare, provoacă apariția datoriei externe, cu toate că creditul internațional permite a lărgi substanțial posibilitățile investiționale de creștere economică și acoperirea deficitului bugetar de stat.

Sporul datoriei externe duce la creșterea dependenței țării de factorii externi, care nu pot fi controlați prin pârghii naționale. Dacă datoria internă este destinată de distanțele dintre veniturile și cheltuielile de stat, prelevarea cheltuielilor bugetare asupra veniturilor este urmată de creșterea rolului statului în economie. Când poliția macroeconomică a Guvernului este ambițioasă și deformată, creșterea cheltuielilor bugetare nu se compensează prin mărirea încasărilor impozitare. Ca rezultat, urmează sporul rapid al deficitului bugetar, iar acesta, la rândul său, reprezintă deformările finanțelor publice ce cauzează dereglări în sfera circuitului monetar. Reglarea deficitului bugetar devine una dintre cele mai acute probleme ale funcționalității statului în sfera economiei. În condițiile unor deficite bugetare mari și creșterii plăților pentru obligațiile asumate de către stat privind îndatoririle interne se recurge la amânarea termenelor de achitare a datoriilor față de populație și agenți economici; în acest scop se practică conversiunea îndatoririlor de stat.

De rând cu tendința de a balanța bugetul, politica financiară trebuie orientată și spre soluționarea problemelor privind oscilațiile ciclice ale conjuncturii economice, ocuparea în câmpul muncii, nivelul solvabilității populației și activității antreprenoriale în ansamblu. Scăderea impozitelor poate stimula investiții îndeosebi în antreprenoriatul mic și mediu, însă aceasta duce la creșterea deficitului bugetar și creează premise pentru procese inflaționiste. Deficitul bugetar, la rândul său, cere măsuri antiinflaționiste prin reducerea cheltuielilor de stat, scumpirea creditelor, restrângerea masei monetare. Aceasta duce la scăderea activismului antreprenorial și la creșterea șomajului. Problema datoriei publice tangențiază direct cu un set de probleme privind circuitul monetar, politica bugetară și eficiența politicii macroeconomice, care influențează asupra activității antreprenoriale și asupra proceselor din sfera socială.

O deosebită atenție necesită a fi acordată datoriei externe în curs de dezvoltare, deoarece dificultățile sunt strâns legate atât de datoria externă, cât și de cea internă. Mai mult, datoria internă este un factor de majorare a celei externe, și invers, cea externă contribuie la creșterea datoriei interne.

Practica mondială a demonstrat că ieșirea din acest cerc vicios este în promovarea unei politici economice maleabile; în interior – manevrarea între măsuri de ocrotire minim posibilă a păturilor vulnerabile a populației și argumentarea necesității unor sacrificii de susținere din partea populației pentru câștig în timp.

Prezentat la 21.05.2009